

Balázs Géza

A Magyar Rádió Nyelvi Bizottsága (1976–2006)

A Magyar Rádió Nyelvi Bizottsága 1976-ban alakult meg a Magyar Rádió nyelvi állapotának figyelemmel kísérésére, elemzésére, kritikájára és javítására. A Nyelvi Bizottság a kezdetektől fogva szorosan együttműködik a Mikrofonbizottsággal és a beszédtanárokkal. 30 éves fennállása alatt csaknem 320 ülésen mintegy 200 témát tárgyalt. A Magyar Rádió Oktatási Osztálya által kiadott jegyzetek, tanulmányok 26 kötetben jelentek meg. Ebben az összeállításban adjuk közre először a kötetek bibliográfiai adatait. A kötetek többnyire „belső használatra” jelentek meg, nem kerültek könyvárusi forgalomba, de a Magyar Rádió munkatársai, a különböző tanfolyamok hallgatói megkapták, és a nagyobb könyvtárakba is eljutottak. Néhány könyv később más, változatlan vagy átdolgozott kiadásban is felbukkant.

Szabályozások. A Nyelvi Bizottság működését elnöki utasítás szabályozza. (Pl. 7/1993., 3/1999. és a 6/2002. elnöki utasítás.) A Magyar Rádió Közszolgálati műsor-szolgáltatási szabályzatának IV. pontja kiemelten foglalkozik A magyar kultúra, az anyanyelv ápolásának és a műsorkészítők nyelvhasználatának szabályaival.

Ülések. A Nyelvi Bizottság a nyári szünetet kivéve havonta egyszer ülésezik éves munkaterv alapján. Az ülések témája rendszerint az adófőszerkesztők, a műsorkészítők kérésére egy-egy műsor (műsorsorozat) nyelvi elemzése. Néhány alkalommal a Nyelvi Bizottság saját maga is kijelöl műsorokat, témákat, illetve évente egyszer – az elnöki utasításból következően is – együttes ülést tart a Mikrofonbizottsággal és a beszédtanárokkal. Ezen túlmenően a bizottság tagjai rendszeresen figyelik a rádió műsorait, észrevételeikről folyamatosan tájékoztatják a felelős vezetőket és a műsorkészítőket.

Az ülések minden esetben nyilvánosak, azokra az érintetteken túl a Magyar Rádió felső vezetői, adófőszerkesztői, vezető szerkesztői és munkatársai is meghívást kapnak. Az érintett műsorok felelős vezetői és szerkesztői általában megjelennek az üléseken, köszönik az észrevételeket, javaslatokat, de hasznos lenne, ha minden érintett vezető és szerkesztő élne ezzel a lehetőséggel.

Konferenciák. A Nyelvi Bizottság ösztönzője volt az Oktatási Osztály rendezésében tartott négy anyanyelvi konferenciának. 2001. december 3-án, a Magyar Rádió Mikrofon- és Nyelvi Bizottságának 25. évfordulója alkalmából ünnepi Anyanyelvi Konferenciát rendezett a rádió Márványtermében, amelyen 9 előadás hangzott el 157 érdeklődő jelenlétében. (A konferencia anyaga kiadványban is megjelent.)

2002. december 6-án rendezték meg a II. Anyanyelvi Konferenciát, amelyen 8 előadás hangzott el 180 érdeklődő jelenlétében. (Ennek az anyaga is megjelent.)

2003. december 1-jén a III. Anyanyelvi Konferencián 8 előadás hangzott el, kb. 150 érdeklődő jelenlétében. (Ennek az anyaga is megjelent.)

A 2004. december 3-án megrendezett IV. (egyben az utolsó) Anyanyelvi Konferencia (7 előadóval, kb. 100 érdeklődővel) anyaga sajnos már nem látott napvilágot.

Megállapítások, észrevételek a Magyar Rádió nyelvhasználatáról. A Magyar Rádió nyelvhasználata a mai magyar nyelv mintáját, egyúttal a közszolgálati média nyelvi normáját jelenti, ezért egyáltalán nem mellékes, hogy milyen minőségű.

A Magyar Rádió nyelvi állapota alapvetően jónak, kielégítőnek, egyes „szerepekben”, pl. a rádióbemondók beszédében pedig példamutatónak tekinthető. Ma a Magyar Rádió bemondói beszélnek magyarul a legszebben és legigényesebben. (Nem véletlen, hogy rádióbemondókat kértek föl a MÁV utastájékoztató rendszerébe.) A Magyar Rádió hivatásos megszólalóinak (bemondó, műsorvezető, riporter stb.) többsége elfogadja, hogy a hangzó nyelv a legfontosabb munkaeszközük, ennek folyamatos karbantartására, fejlesztésére szükség van.

A rádió hivatásos beszélői többségének megfelelő, sőt kellemes orgánuma van, de sajnos még mindig akad beszédhibás megszólaló. Alapvető kiejtési hibát is keveset találunk, talán főként az idegen szavak és nevek (mozaikszók) kiejtésében tapasztalható zavar. Ennek oka azonban csak ritkán egyéni tájékozatlanság, sokkal inkább a megegyezés, a megbeszélés hiánya. A hangsúlyozásban és hanglejtésben azonban továbbra is makacsul jelentkeznek az alapvető nyelvi hibák.

A szóhasználatban különösen az új és az idegen szavak vetnek fel értelmezési problémát. A Nyelvi Bizottság folyamatosan figyelemmel kíséri az idegen szavak rádióbeli megjelenését. Fábrián Pál kutatásai szerint a Magyar Rádióban az idegen szavak használata az „elviselhetőség határain belül” marad, s ez jórészt a munkatársak „fordítói” tevékenységének köszönhető, ám ennek a küzdelemnek folyamatosnak kell lennie.

A nyelvtani hibák között különösen az igekötők, a vonatkozó névmások használatában vannak bántó jelenségek. Ezek is rendkívül makacs hibának számítanak, holott használatuk szabályainak megtanulása nem különösebben nehéz.

A Nyelvi Bizottság különösen érzékenyen figyeli a kommunikációs kultúra színvonalát (köszönések, megszólítások, udvariasság, tegeződés, magázódás, nyelvi durvaság).

A Magyar Rádió nyelvi normáját, amelynek írásos dokumentuma az ún. Követelményminimum, időről időre a változó nyelvéllapothoz kell igazítani, bizonyos új nyelvi jelenségeknek polgárjogot kell adni.

Egy időben a bizottság programjában kiemelten szerepelt a vidéki stúdiók nyelvi állapotának vizsgálata. A következő stúdiókról készültek elemzések: Balázs Géza: A debreceni stúdió nyelvi állapota, Fábián Pál: A pécsi stúdió nyelvi állapota, Bencédy József: A miskolci stúdió nyelvi állapota, Szathmári István: A szegedi stúdió nyelvi állapota. Az elemzők megállapították, hogy a vidéki stúdiók nyelvi állapota is megfelelő, bizonyos műsortípusok esetében példás, s nagyon örvendetes, hogy a nyelvjárási jelenségek is felbukkannak a nyelvhasználatban.

Ezt a bizottság mindig örömmel fogadja, hisz a modern nyelvstratégiának része a helyi nyelvváltozatok népszerűsítése is. Ebben a Magyar Rádió szintén sokszor mutat példát.

A Nyelvi Bizottságnak nem feladata a nem hivatásos beszélők nyelvi teljesítményének a vizsgálata, de óhatatlanul ezzel is kapcsolatba kerül. A nem hivatásos beszélők nyelvéllapota rendszerint magán viseli a változó köznyelv legtöbb, sokszor kedvezőtlen jellemvonását (hadarás, dallamlebegtetés, bürokratikus nyelvhasználat, keverék szerkesztésmód stb., örvendetes viszont, hogy a meteorológusok és „informosok” beszédképzése is folyamatosan zajlik, és ők is kérik a nyelvi elemzést).

Függelék

A Nyelvi Bizottság tagjai (1976–2006)

1976. június

Elnöke: Bozó László főrendező

Tagjai: Cserés Miklós rendező, Deme László nyelvészprofesszor (JATE) (társelnök), Rapcsányi László riporter főmunkatárs, Szathmári István egyetemi tanár (ELTE BTK)

Titkárai: Papp Zoltán osztályvezető, Kerekes László oktatási csoportvezető

1986. október

Elnök: Kiss Kálmán, a Magyar Rádió alelnöke

Társelnök: Deme László ny. egyetemi tanár, Bozó László egyetemi docens, igazgató-főrendező, a Mikrofonbizottság elnöke

Tagjai: Lőrincze Lajos c. egyetemi tanár, Bencédy József főiskolai tanár, Tímár György író, Fábián Pál egyetemi tanár, Szathmári István egyetemi tanár

1991. február

Elnök: dr. Kiss Kálmán

Társelnökök: Deme László ny. egyetemi tanár, Pós Sándor főrendező, a Mikrofonbizottság elnöke

Titkárok: Sumonyi Papp Zoltán író, szerkesztő, Kerekes László, az Oktatási Osztály vezetője

Tagjai: Balázs Géza egyetemi adjunktus (ELTE BTK), Bencédy József főiskolai tanár, Fábíán Pál egyetemi tanár (ELTE BTK), Hanthy Kinga újságíró (Magyar Nemzet), Lőrincze Lajos c. egyetemi tanár, Szathmári István egyetemi tanár (ELTE BTK), Tímár György író

2001. júniusában elhunyt Kerekes László, a bizottság titkára. 2002. október 1-től a Nyelvi Bizottság titkára Szigethy Emma, az Oktatási Osztály vezetője lett. 2002. júliusában elhunyt Kiss Kálmán, a Nyelvi Bizottság elnöke. A Magyar Rádió Rt. elnöke 2002. augusztus 1-től Balázs Gézát, a Nyelvi Bizottság tagját bízta meg az elnöki teendők ellátásával.

2002. szeptemberében lemondott a Nyelvi Bizottság társelnöke, Deme László.

A bizottság tagjai 2002–2006.

Elnök: dr. Balázs Géza egyetemi tanár (ELTE BTK)

Titkár: Szigethy Emma (2004. december 31-ig)

Tagok: dr. Bencédy József ny. főiskolai tanár (ELTE TFK), dr. Bözsöny Ferenc, a Magyar Rádió ny. főbemondója, dr. Fábíán Pál ny. egyetemi tanár, professor emeritus (ELTE BTK), Hanthy Kinga újságíró (Magyar Nemzet), dr. Pusztai Ferenc egyetemi docens (2003-ig), Sumonyi Papp Zoltán író, szerkesztő (Magyar Rádió), dr. Szathmári István ny. egyetemi tanár, professor emeritus (ELTE BTK), dr. Zimányi Árpád főiskolai tanár (EKF) (2003-tól).

A Magyar Rádió Rt. elnöke 2002-től a társelnöki posztot megszüntette.

A bizottság tagjai 2006–

Elnök: dr. Balázs Géza egyetemi tanár (ELTE BTK)

A titkári poszt nincs betöltve.

Tagok: dr. Aczél Petra docens (EKF, PPKE), dr. Bódi Zoltán főiskolai docens (ELTE BTK), Bóna Judit egyetemi tanársegéd (ELTE BTK), dr. Gósy Mária egyetemi tanár (MTA-ELTE), dr. Markó Alexandra egyetemi adjunktus (ELTE BTK), dr. Zimányi Árpád főiskolai tanár (EKF).

A bizottság munkáját folyamatosan Várszegi Ágnes, a humánpolitikai osztály munkatársa segíti.

A Nyelvi Bizottság kiadványai

A Nyelvi Bizottság szakmai gondozásában a Magyar Rádió Oktatási Osztálya az alábbi kiadványokat jelentette meg:

- Deme László: A nyelvi érintkezésformák problémái a rádióban. 1991. (1997)
- Wacha Imre: A retorika vázlata. Kéziratként. 1992.
- Bencédy József szerk.: A hatékony rádiózásért. A Rádió nyelvi bizottságának elemzéseiből (1976–1991). 1993.
- Vékássy László: Gondolatok a riporter, műsorvezetői magatartás néhány pályakövetelményéről. Vázlat. 1994.
- Vékássy László: Gondolatok a riporter, műsorvezetői magatartásról. Vázlat. 1994.
- Vékássy László: Szempontok a riport készítéséhez. Vázlat. 1994.
- Bencédy József szerk.: A hatékony rádiózásért 2. A Rádió nyelvi bizottságának elemzéseiből (1985–1993.) 1994.
- Fábián Pál: A körzeti stúdiókról. A Magyar Rádió nyelvi bizottságának elemzései (1993–1994). é. n. [1995]
- Balázs Géza: Médiakommunikáció. A nyelvi közszolgálatosság. 1996.
- Szathmári István: A vonatkozó névmások használatáról. 1996.
- Vékássy László: A verbális áttevődés problémái. 1996.
- Balázs Géza: A rádiós kommunikáció. Tanulmányok a Magyar Rádió Nyelvi bizottságának műhelyéből. 1997.
- Gósy Mária: A magyar beszéd tempója és a beszédmegértés. 1997.
- Vékássy László: A rádiós személyiségről. A hivatásos beszéd és személyiség. Kézirat. 1997.
- Wacha Imre: Gondolatok a rádióhírek nyelvéről és kommunikativitásáról. 1997.
- Wacha Imre: Beszédművelési gyakorlószövegek. Beszédtechnika, szövegértelmezés, szövegmegeközelítés, beszédstílus. 1997.
- Balázs Géza: Kommunikáció- és médiaismereti szöveggyűjtemény I-II. Budapest, 1998. (2002)
- Szecske Tamás: Tömegkommunikáció és társadalom. Három tanulmány. 1998.
- Salamon István (szerk.): Rádiótörténeti szöveggyűjtemény. 1999.
- Balázs Géza: Médiaműfajok. Összefoglaló az újságok, a rádió és a televízió műfajairól. 1999. (2002)
- Wacha Imre: Szöveg és hangzása. Cikk, tanulmányok a beszédéről. 1999.
- Balázs Géza: Médianorma. A nyilvános megszólalás esztétikája. 2000. (2002.)
- Balázs Géza: Médianyelv. Az igényes sajtó/média nyelve. 2000. (2002.)
- Hanthy Kinga (szerk.): Huszonöt éves a MR Rt. Mikrofon- és Nyelvi Bizottsága. Ünnepi konferencia, 2001. december 3. Budapest. 2002.
- Szigethy Emma (szerk.): Anyanyelvi Konferencia, 2002. december 6. Budapest. 2002.
- Bognár Nándor (szerk.): Anyanyelvi Konferencia, 2003. december 1. Budapest. 2003.

Összeállította: Balázs Géza és Várszegi Ágnes